

Motion till riksdagen

1988/89:Jo24

av Lars Werner m. fl. (vpk)

med anledning av prop. 1988/89:68 om
livsmedelskontroll

I propositionen föreslås ändringar i livsmedelslagen. Dessutom bereds riksdagen tillfälle att ta del av det som jordbruksministern framför i propositionen.

Det är hög tid att samhällets livsmedelskontroll förbättras. En rad missförhållanden har avslöjats. Fusk med datummärkningen är bara ett exempel på detta. Dessutom innebär den ökande internationella handeln med livsmedel att behovet av livsmedelskontroll blir allt större.

Fram till nu har livsmedelstillverkningen byggts på metoder som människan utvecklat genom årtusenden. Genom praktiska erfarenheter har hon lärt sig vad som är nyttigt och gott. Industrialiseringen av vårt samhälle förändrade till en början inte dessa grundläggande drag. Tillverkningen skedde på samma sätt fast i mycket större skala. Nu står vi emellertid i början på ett helt nytt skede. På syntetisk väg produceras "falska" livsmedel, konstgjort kött, tillsatser som imiterar naturliga födoämnen men saknar deras näringsvärden. Den bioteknologiska utvecklingen är på många sätt hotfull och den ligger idag långt framför metoderna att garantera dess säkerhet. Det betyder att vi nu i allt högre grad får en livsmedelstillverkning som inte bygger på tusenåriga erfarenheter utan istället är ny och okänd. Enligt vår mening måste de ursprungliga metoderna för livsmedelstillverkning bevaras och användas. Vi måste vara mycket mer restriktiva när det gäller sådana förändringar, som ovan beskrivs. Livsmedelskontrollen måste gälla även detta.

Ett annat relativt nytt inslag är att livsmedelstillverkande företag köps upp av andra företag som varken har intresse eller kunskap när det gäller livsmedelstillverkning. För dem är vinstmotivet avgörande. Då spelar det ingen roll om vinsten beror på biltillverkning eller mat. Men risken finns att livsmedelsföretaget istället för att få investera i tex forskning och utveckling får överföra sina vinster till andra delar i företagsgruppen. Även på dessa förhållanden måste livsmedelskontrollen vara uppmärksam.

Regeringen föreslår att livsmedelsverkets roll stärks. Dels genom att verket ges det direkta tillsynsansvaret när det gäller större livsmedelsanläggningar och dels genom att verkets roll som central tillsynsmyndighet stärks. Vi anser att de kommunala miljö- och hälsoskyddsnämnderna med sina förvaltningar skall stå för den lokala tillsynen även när det gäller större anläggningar. För närvarande pågår en utveckling där kommunerna tar över miljötillsynen. Argumenten har varit att det i kommunerna finns en gedigen lokal kännedom. Det är naturligt för kommuninnevånare att vända sig till sin

kommuns miljö- och hälsoskyddsförvaltning med frågor och synpunkter. Den centrala tillsynen har inte visat sig fungera tillfredsställande. Av samma skäl är det lämpligast att miljö- och hälsoskyddsförvaltningarna också står för livsmedelskontrollen. Vi avslår därför förslaget om ändring av livsmedelslagens 24§ och 26§. Där kommunen övertagit miljötillsynen kan förslaget i denna proposition leda till att tillsynen över samma anläggning sköts av olika samhälleliga instanser – kommunen när det gäller miljötillsynen och livsmedelsverket när det gäller livsmedelskontrollen, vilket inte är bra.

Vi delar däremot uppfattningen att livsmedelsverkets roll som central tillsynsmyndighet behöver stärkas och att livsmedelsverket bör bli mer aktivt när det gäller att bistå kommunerna med experthjälp, utbildning m m. För små kommuner där behov av utökad livsmedelskontroll uppkommer, kanske genom att en avancerad livsmedelsanläggning lokaliseras dit, bör livsmedelsverket kunna bistå genom konsultinsatser, projektanställningar m m. Det bör också ankomma på livsmedelsverket att se till att kontrollen hålls på samma nivå i hela landet och vidta åtgärder om så inte är fallet. Det bör dessutom vara livsmedelsverkets uppgift att bevaka och ingripa när det gäller utvecklingen av livsmedelstillverkningen och förändringen av ägarstrukturerna, som ovan berörts.

Livsmedelskontrollen har utan tvekan varit otillräcklig i en del kommuner. Detta beror enligt vår mening på de bristande resurser som kommunerna har till sitt förfogande. Många kommuner har en eller två miljö- och hälsoskyddsinspektörer. Under senare år har uppgifterna för miljö- och hälsoskyddsförvaltningarna vuxit explosionsartat. Det krävs därför en förstärkning av resurserna. Propositionens förslag är att verksamheten finansieras genom att en årlig fast avgift tas ut av i "princip alla livsmedelsföretag". Avgifterna skall tas ut av kommunerna, som sedan skall lämna delar av avgifterna vidare till central (livsmedelsverket) och regional (länsstyrelserna) nivå. Vi kan inte acceptera detta förslag. För det första är förslaget alltför vagt och opreciserat för att kunna beaktas, för det andra har ingen konsekvensutredning gjorts. Vilka blir effekterna för stora, små, komplicerade, enkla, arbetsintensiva, arbetsexensiva företag? Hur skall den kommunala uppbörden ske? Via miljö- och hälsoskyddsinspektörer eller via kommunernas ekonomienheter? Hur stor del skall kommunerna behålla respektive föra vidare? Trots att dessa frågor ställdes av en lång rad remissinstanser redan då livsmedelskontrollutredningen framförde förslaget, så ställs förslaget på nytt lika vagt. Regeringen vill ha en in blanco-fullmakt att själv bestämma hur avgiftssystemet ska konstrueras. Men här gäller det dels viktiga principiella frågor, dels frågor av stor praktisk betydelse för kommunernas verksamhet. Vi anser inte att riksdagen ska ta ställning till den föreslagna förändringen förrän ett klart och tydligt förslag föreligger.

I avvaktan på ett sådant förslag anser vi att en förstärkning av samhällets livsmedelskontroll ska finansieras över statsbudgeten. Vi har därför för budgetåret 1989/90 föreslagit förstärkningar till kommunerna, livsmedelsverket och KRAV på sammanlagt 15 000 000 kronor.

I den lokala tillsynen är det särskilt viktigt att storköken uppmärksammas, både restauranger och de i samhällets regi. Dels därför att den enskildes möjligheter till kontroll är obefintliga, dels därför att en mycket stor del av

livsmedelsburna infektioner och förgiftningar kommer härifrån.

När det gäller sanktionerna mot den som inte fullgör sina skyldigheter vill vi framhålla det angelägna i att livsmedelskontrollen görs offentlig. Det mest effektiva medlet att se till att föreskrifter och regler följs torde vara insikten om att eventuella fel och brister offentliggörs. Vi föreslår att protokoll, undersökningsresultat m m skall hållas tillgängliga för kunderna i butiker, restauranger eller andra undersökta anläggningar.

I propositionen föreslås att informations- och rådgivningsinsatserna ökas. Även här anser vi att livsmedelsanläggningarna, i den mån de är öppna för allmänheten, t ex butiker, är lämpliga forum. Väggytor för affischer och plats för samhällets informationsbroschyrer skall upplåtas. Information om näringsvärden, vikten av minskat fettintag m m kan spridas. Men också information om produktionsmetoder, svenska och i andra länder, så att konsumenterna får en korrekt grund för sina val mellan t.ex. inhemska och importerade produkter.

Förbud import av bestrålade livsmedel

I propositionen föreslås en förändring av livsmedelslagen § 11 i syfte att göra det möjligt för regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att förbjuda införsel till landet av livsmedel om det behövs för att tillgodose konsumentintresset. Avsikten sägs vara att skapa en klarare grund för beslut att förbjuda import av bestrålade livsmedel. Om syftet är att klargöra just detta, så anser vi inte att man lyckats. Vi delar uppfattningen att import av bestrålade livsmedel skall förbjudas men anser att det tydligast uttrycks genom att riksdagen förbjuder sådan import. Med utgångspunkt från att samma krav måste ställas på inhemska och importerade livsmedel så skall import av bestrålade livsmedel förbjudas. I den mån det inte går att mäta i produkten om strålning förekommit så skall import från länder där metoden förekommer kunna förbjudas. Sedan metoden att bestråla livsmedel togs fram på 40-talet har den mött ett hårdnackat motstånd från konsumenterna. Dess, av en del forskare, påstådda ofarlighet har inte kunnat bevisas. Det är en metod som i sig motverkar mycket av det som är önskvärt att uppnå när det gäller livsmedelsproduktion: färskhet, naturlighet och lokal produktion.

Vi vill med detta inte avvisa den föreslagna ändringen av § 11, men anser att riksdagen utöver detta också bör besluta om förbud för import av bestrålade livsmedel.

Importförbud

I propositionen sägs upprepade gånger i olika sammanhang att vi från svensk sida bara kan ställa krav på slutprodukten och att ett exportlands produktionsmetoder inte kan vara grund för importförbud. Vi delar inte den uppfattningen. Det faktum att vi inte kan mäta effekter i produkten ger oss inga garantier för att produkterna inte är ohälsosamma eller rent av skadliga. Därför måste vetenskapen om att man använt metoder och tillsatser som vi inte tillåter i kombination med att dess effekter inte kan mätas vara tillräcklig grund för importförbud.

Propositionen i övrigt

Mot. 1988/89

Jo24

Utöver de föreslagna ändringarna i livsmedelslagen innehåller propositionen en lång rad mer eller mindre uttalade förslag, synpunkter, aviseringar om kommande utredningar och förslag. Detta bereds riksdagen ta del av. Enligt vår mening finns det andra metoder för regeringen då den vill delge riksdagen sin mening i största allmänhet och propositioner bör förbehållas det de är avsedda för: nämligen att vara konkreta förslag som riksdagen har att ta ställning till. Det är ur demokratisk aspekt inte bra att regeringen presenterar en sådan väldig ordmassa utan att klart ange dess status.

Information och rådgivning

Mycket av det som regeringen anför är tilltalande, t ex behovet av ökade kunskaper kring livsmedel, deras näringsvärden och produktionsmetoder. Vi vill framhålla skolornas betydelse i det avseendet. Skolorna måste ge användbar kunskap dels på lektionstid, dels genom utformningen av skolmåltider. Det går inte att i ord lära ut vikten av noggrant tillagad mat som äts direkt under lugna förhållanden, som tillagats av råvaror och inte halvfabrikat och sedan ha skolmåltider som i praktiken lär ut något helt annat. Nämligen att mat framför allt ska vara billig. Den ska transporteras runt och hållas varm länge. Den ska ätas snabbt i en stressande miljö. Skolorna måste ges resurser för att från grunden kunna lära ut en gedigen livsmedelskunskap.

Märkningen av livsmedel

I propositionen aviseras att märkningen av livsmedel skall ändras så att den blir lättare tillgänglig och till större nytta för konsumenterna. Bl.a. skall förpackade varor som importerats märkas med ursprungsland. Enligt vår uppfattning bör märkningsbestämmelserna ändras så att kravet på ursprungsland gäller såväl förpackade som oförpackade livsmedel. Den frivilliga överenskommelsen med handelns organisationer när det gäller oförpackade produkter har inte fungerat tillfredsställande. Ursprungsmärkningen bör avse det egentliga ursprungslandet och inte en mellanstation där varan förpackats. Sådana ompackningar kan i och för sig också uppges men får inte dölja det egentliga ursprunget. Varan skall också ha en kontaktadress till importör eller grossist. Det måste alltid finnas någonstans dit konsumenten kan vända sig med frågor eller synpunkter/kritik när det gäller en produkt. Detta gäller även inhemska produkter, där producenten eller om detta inte är meningsfullt förädlarens namn och adress/telefon, skall uppges.

Marknadsföring av miljöbegreppet

I en tid då allt fler konsumenter frågar efter produkter som är alternativt odlade, utsätts begreppen "miljövänlig", "naturenlig" m.m. för en hård för marknadsföring av mindre seriösa tillverkare och grossister. Regler för hur dessa och liknande begrepp får användas bör utarbetas i samarbete med KRAV, kontrollföreningen för alternativ odling.

KRAV bör dessutom, i enlighet med vad vpk föreslår för budgetåret 1989/90 ges statliga bidrag för att bygga ut sin kontrollverksamhet av alternativt odlade produkter. Det sker nu en snabb ökning av antalet alternativodlande jordbruk, med hjälp av det (tyvärr alltför kortsiktiga) stöd till omläggning, som regeringen beslutat. Ur konsumentsynpunkt är det ytterst angeläget att kontrollen av de alternativt odlade produkterna ges resurser så att den kan utföras i tillräcklig omfattning och med tillräcklig kvalitet.

Förpackningar

Enligt propositionen skall livsmedelsverket ges befogenhet att meddela föreskrifter när det gäller förpackningsmaterial för livsmedel. Vi har inget att invända mot detta men anser att livsmedelsverket bör ges i uppdrag att snarast göra en översyn av de nu förekommande förpackningarna och se till att de sämsta försvinner. Förpackningar innehållande PVC bör omedelbart förbjudas och vara borta ur handeln inom ett år.

Utbildningen

Utbildningen av miljö- och hälsoskyddsinspektörer berörs i propositionen. Regeringen aviserar en eventuell förändring av utbildningen på så sätt att en särskild livsmedelsteknisk linje inrättas. Vi vill framhålla behovet av att miljö- och hälsoskyddsinspektörerna har en bred utbildning. Många kommuner har inte resurser för att ha specialister utan behöver generalister. Det är mest angeläget att samhället avsätter goda resurser för vidareutbildning. Så att det blir möjligt att i en kommun anpassa sig till det aktuella behovet.

Dricksvatten

Vårt viktigaste livsmedel, dricksvattnet, berörs inte i propositionen. Men det finns all anledning att förstärka kontrollen av dricksvattnet. Forskning visar på ett tydligt samband mellan höga aluminiumhalter och Alzheimers sjukdom (en form av senil demens). Kloreringen av dricksvatten är ur hälsosynpunkt diskutabel. Många dricksvattentäcker befinner sig farligt nära utsläppspunkter från industrier, kommunala reningsverk eller andra utsläppskällor. Många kommuner har gamla ledningsnät med korrosion från rören av metaller och andra problem. Livsmedelsverket som har det centrala ansvaret bör snarast utarbeta ett program för nödvändiga åtgärder på olika plan för att värna dricksvattnet.

Köttkontrollen

Vi delar den i propositionen framförda uppfattningen att en förbättrad köttbesiktning inte kan tillåtas hota uppbyggnaden av småskalig slakteriverksamhet. Propositionen är emellertid otydlig på den här punkten varför riksdagen särskilt bör uttala sitt stöd för en småskaligslakteriverksamhet och begära en utredning som visar hur dessa båda mål skall kunna uppnås samtidigt.

I propositionen förs ett resonemang kring behovet av en mer likformig importkontroll i livsmedelsverkets regi. Vi delar uppfattningen att en sådan förändring behövs. Vi anser inte att detta ytterligare behöver kartläggas. Det är angeläget att kontrollen utförs lika i hela landet och att samma krav ställs på det importerade som på det inhemska köttet.

Mot. 1988/89
Jo24

Det internationella arbetet

De förändrade ägarstrukturerna (även över nationsgränser), de nya tillverkningsmetoderna och den ökande internationella handeln gör det nödvändigt med ett internationellt arbete för frågor kring livsmedelskvalitet och kontroll. En internationell arbetsgrupp med uppgift att analysera utvecklingen, peka på risker och utarbeta rekommendationer, borde sammankallas. Sverige bör ta initiativ till ett sådant arbete.

Det krävs omfattande insatser från samhällets sida för att upprätthålla en effektiv livsmedelskontroll. Ändå kommer vi aldrig att kunna garantera att inte oegentligheter förekommer. Ju mer av storskalig avlägsen livsmedelsproduktion vi får, desto svårare blir den att kontrollera. Det kommer alltid att vara svårare att kontrollera de importerade livsmedlen än att kontrollera de inhemska. Om vi bygger upp en livsmedelsproduktion som är väl differentierad över hela landet, som inte baseras på massiv användning av handelsgödsel och bekämpningsmedel, som inte kräver långa transporter, lång lagring och därmed långa hållbarhetstider så kommer vi inte heller att behöva så mycket kontroll av så många led. En lokal produktion kortar också av avståndet mellan producent och konsument och ökar därmed konsumenternas möjligheter till insyn och påverkan. Frågan om livsmedelskontroll kan därför aldrig isoleras från frågorna kring hur vi vill ha vår livsmedelsproduktion i stort.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet att värna ursprungliga tillverkningsmetoder och restriktivitet med nya metoder och tillsatser.
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att livsmedelskontrollen även bör beakta förändringar i ägarstrukturen när det gäller livsmedelsföretag.
3. att riksdagen avslår de föreslagna ändringarna i livsmedelslagens § 24 och § 26.
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om livsmedelsverkets roll.
5. att riksdagen avslår den föreslagna § 29 a i livsmedelslagen.
6. att riksdagen begär att regeringen skall återkomma med förslag till avgiftssystem för livsmedelskontrollen.
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kontrollen av storkök.
8. att riksdagen beslutar om offentlighet i livsmedelskontrollen i enlighet med vad som föreslås i motionen.

9. att riksdagen hos regeringen begär att förhandlingar skall upptas med handelns organisationer i syfte att i butiker och andra livsmedelsanläggningar som är tillgängliga för allmänheten avsätta utrymme för samhällelig information i enlighet med vad som sägs i motionen,

10. att riksdagen beslutar om importförbud av bestrålade livsmedel,

11. att riksdagen beslutar om grunder för importförbud i enlighet med vad som anförts i motionen,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolornas roll för ökade kunskaper om livsmedel, samt om deras behov av resurser för detta ändamål,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ursprungsmärkning av livsmedel,

14. att riksdagen begär att regeringen skall utreda och utforma förslag för hur begreppet "miljövänlig" m m får användas i marknadsföring,

15. att riksdagen beslutar förbjuda PVC i förpackningar,

16. att riksdagen beslutar att PVC-haltiga förpackningar inom ett år skall ha försvunnit ur livsmedelshanteringen,

17. att riksdagen hos regeringen begär att livsmedelsverket får i uppdrag att göra en översyn över livsmedelsförpackningar och lämna förslag om hur och när olämpliga sådana kan ersättas,

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utbildningen av miljö- och hälsoskyddsinspektörer,

19. att riksdagen hos regeringen begär att livsmedelsverket skall utarbeta ett åtgärdsprogram för att värna dricksvattnet,

20. att riksdagen hos regeringen begär en utredning med förslag som värnar den småskaliga slakteriproduktionen vid en förändrad köttbesiktning,

21. att riksdagen beslutar att livsmedelsverket skall ansvara för importkontrollen av kött,

22. att riksdagen begär att regeringen skall inbjuda till en internationell arbetsgrupp för frågor kring livsmedelskvalitet och kontroll.

Stockholm den 15 februari 1989

Lars Werner (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Margó Ingvarðsson (vpk)

Annika Åhnberg (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Hans Petersson (vpk)